

Бочарова К.А., аспірантка кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АГРЕСІЯ ЯК ДОМІНАНТА ПОВЕДІНКИ ЗЛОЧИНЦЯ-ВАНДАЛА

Проблема агресивності є найактуальнішою для кожного суспільства. Напружена, нестійка соціальна, економічна, екологічна обстановка, що склалася в даний час у нашій країні, зумовлює ріст різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці людей. Особливу тривогу викликає цинізм, жорстокість і агресія. Зростання агресивних тенденцій відображає одну із соціальних проблем суспільства.

Кримінологічна структура особистості злочинця охоплює низку специфічних ознак, властивостей і рис. Найчастіше виокремлюють такі складові кримінологічної структури: соціально-демографічні, морально-психологічні, соціально-рольові та кримінально-правові ознаки [1, с. 87]. У нашому випадку, щоб охарактеризувати злочинця-вандала, ми також будемо використовувати самі ці основні складові.

Аналізуючи соціально-демографічні ознаки (стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять і т.д.) ми маємо розуміти, що по суті, вони не носять у собі криміногенний характер, а просто характеризують вандала як людину, яка посідає певне місце у соціальних відносинах. Порівнюючи ці види характеристик можна

констатувати, що вони не відрізняються від соціально-демографічних ознак середньостатистичного злочинця і якихось суттєвих особливостей не спостерігається.

Морально-психологічні якості - це ставлення особистості до дійсності, до того, що з ним відбувається. Реакція особи залежить від властивостей особистості, які формуються на підставі психічних станів і процесів у перебігу власного соціального досвіду, а також на причину поведінки впливають потреби, інтереси, установки і рівень духовного розвитку, а також реальність досягнення поставлених завдань перед собою на підставі всіх цих життєвих орієнтирів. Інтереси і потреби породжують мотивацію - процес виникнення й оформлення сукупності спонукальних причин, що призвели до вчинення злочину [1, с. 89]. До рис характеру особи, яка вчиняє акти вандалізму, можна віднести агресивність, злобність, самовпевненість, бажання самоствердитися, ігнорування моральних норм та байдужість до соціальних наслідків своїх дій, мстивість, ворожнеча та ненависть. Часто ворожість і агресивність поєднуються, але нерідко люди можуть знаходитися у ворожих відносинах, проте ніякої агресивності не виявляють хоча б тому, що заздалегідь відомі її негативні наслідки для «агресора». Буває й агресивність без ворожості, коли ображають людей, до яких ніяких ворожих почуттів не плекають [3].

Досліджуючи соціально-рольові властивості особистості-вандала потрібно звертати увагу на загальні, виробничі, побутові на сімейні особливості особи. Поведінка суб'єкта залежить від принципів і установок, якими він керується у своєму житті, та можливість виконання ним власних обов'язків, які впливають на здійснення цих соціальних позицій. Наприклад, по тому, як людина ставиться до друзів та спілкується у родині, можна сказати, чи схильна вона до вчинення злочинних дій, руйнування та проявів агресії, які ми вже відокремили, досліджуючи морально- психологічні риси особистості.

Кримінально-правові ознаки вандалів проявляються у дозлочинній поведінці і найбільш повно виражаються у тому, який злочин вчиняє та у який спосіб. Найчастіше вандали здійснюють свої вчинки по руйнуванню, хуліганству та пошкодженню майна імпульсивно і вперше. Цим саме самостверджуючись та намагаючись нав'язати свою власну

політику життя. Як ми бачимо, агресія є однією з мотиваційних рис злочинця, вона є ніби каталізатором та відправною точкою вчинення протиправних дій.

Усі ці характеристики дають змогу дослідити злочинну поведінку вандала та проаналізувати мотиви вчинення цих дій. Ознаки, які складають кримінологічну структуру цього виду особистості злочинця, не завжди притаманні у повному обсязі кожному з них, але основним і спільним у цих проявах є саме агресія. Її необхідно розглядати як модель поведінки, яка часто асоціюється з негативними емоціями - такими як злість; з мотивами - такими як спрямованість образити чи нашкодити; і навіть з негативними установками - такими як расові або етнічні переконання. Не дивлячись на це, усі ці фактори, безумовно, грають важливу роль у поведінці, результатом якої стає спричинення шкоди, їх наявність не є необхідною умовою для агресивних дій [4, с. 27]. Тому на основі типології проявів вандалізму, сформульованою С. Коеном, здійснено характеристику особи-вандала, керуючись найтиповішими їх ознаками. Залежно від домінуючого мотиву руйнації С. Коен виділяє шість типів вандалізму [2].

1. Вандалізм як засіб придбання. Основний мотив руйнації становить матеріальна вигода. Ця форма вандалізму власне є різновидом крадіжки. Відомо, що великої шкоди спричиняється устаткуванню, яке містить кольорові метали. Знімаються дверні ручки, меморіальні дошки, деталі приладів та пристроїв. Тож, при цьому особистісні характеристики набувають вираженої корисливо-агресивної спрямованості.

2. Тактичний вандалізм. Руйнування використовують як засіб задля досягнення іншої мети. Наприклад, аби запобігти зниженню цін, знищуються цілі партії товару. Агресія у цій ситуації спрямовується на будь-який об'єкт, опосередковано пов'язаний з метою діяльності вандала.

3. Ідеологічний вандалізм. Цей вид подібний до попереднього та його іноді об'єднують. Про ідеологічний вандалізм кажуть, коли руйнівник переслідує соціальну чи політичну мету. Об'єкт руйнації має яскраво виражений символічний зміст. Він може позначати тип влади, соціальні інститути, якусь соціальну чи національну групу. Тож цей тип поведінки властивий особам, що прагнуть до агресивної

поведінки щодо ідеологічних опонентів або щодо їх символіки та діяльності, або щодо інших носіїв ідеології.

4. Вандалізм як помста. Руйнування відбувається у відповідь на образу. Особливість цього різновиду в тому, що руйнація майна є відкладеною відповіддю на дію противника і відбувається анонімно. Образа може бути уявною, а об'єкт руйнації може лише побічно чи символічно пов'язаний з первинним джерелом ворожості. У таких випадках агресія зміщується з особи потерпілого на майно, що йому належить. У цьому випадку прояви агресії мають більш небезпечний характер, оскільки здійснюються з метою спричинення потерпілому страждань, демонстрації явної неповаги до його майна, почуттів та прав. Дії вандала при цьому аморальні.

5. Вандалізм як гра. Це розповсюджений різновид дитячого та підліткового вандалізму. Руйнування сприймається як можливість підняти статус у групі однолітків за допомогою прояви сили, спритності, сміливості. Таке проведення часу часто має характер змагання. Агресивна спрямованість неповнолітніх при здійсненні протиправних дії схожа на самоствердження і є демонстрацією бажання продовжувати діяти саме так задля підняття свого соціального статусу і впливу серед однолітків та знайомих.

6. Злісний вандалізм. Злісним вандалізмом є акти, викликані почуттями ворожості, заздрості, неприязні до інших людей і задоволення від заподіяної шкоди. У цьому об'єкт менш специфічний, як у випадку вандалізму-помсти. Особи, що вчиняють ці види дій найчастіше соціопати, нігілісти та невірніважені люди. Агресію вони спрямовують саме проти суспільства, заперечуючи існування встановлених правил і існуючих обов'язків. Серйозне значення має і такий компонент агресії, як її вольова сторона. При чому в агресивності дії є всі формальні якості волі: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, а в ряді випадків ініціативність і сміливість. Справа в тому, що агресивний стан часто виникає і розвивається в боротьбі, а будь-яка боротьба вимагає вищезазначених вольових якостей [6, с. 153].

Отже, усталеним у сучасній кримінології є підхід, згідно яким основною причиною здійснення злочинних дій, є спрямованість, а нашому випадку агресивна спрямованість.

Це діяння - не природжена біологічна реакція, а одна з форм поведінки, набутої особою в процесі первинної або вторинної соціалізації та обумовленої суспільними зв'язками та відносинами, в які особа вступає або в яких перебуває протягом життя.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. - Х.: Право, 2014. - 440с.
2. Cohen S. Destruction of property: Motives and meanings // Vandalism / Ed. by C. Ward. London: The Architectural Press, 1973.
3. Холлічер В. Людина і агресія. - М.: Психологія, 1993. - 129 с.
4. Бэрн Р., Ричардсон Д. Агрессия - СПб.: Питер, 1997. - 336 с.
5. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. Посібник / Н.Ю. Максимова. - Либідь, 2011. - 520 с.
6. Фромм Е. Анатомія людської деструктивності. - М.: Психологія 1994 - 381 с.